

gersnood gekend. Op de dreiging daarvan, door misoogst, was het gouvernement voortdurend bedacht geweest: had zich dat gevaar voorgedaan, dan had het kunnen ingrijpen. In de Buitengewesten waren gebieden die meestal een overschot aan rijst hadden en rijst kon ook gekocht worden op de wereldmarkt¹, anders gezegd: dat er in Indië vrij verkeer was geweest tussen de eilanden van de archipel en dat Indië ingevoegd was geweest in de wereldeconomie, had betekend dat moeilijkheden van kritieke aard konden worden opgevangen.

★

De Japanse bezetting bracht in de geschetste situatie vier wijzigingen teweeg: in de eerste plaats werd Indië uit de Westerse economie gelicht en deel gemaakt van de economie van het Japanse machtsgebied dat onderworpen was aan een Geallieerde blokkade; in de tweede plaats werd de bestuurs eenheid van Indië verbroken; in de derde plaats kwam de leiding van de overheid en van het moderne bedrijfsleven bij Japanners te berusten die daar niet voldoende deskundigheid voor bezaten; en in de vierde plaats hielden die Japanners louter de Japanse belangen in het oog – de Indonesische telden in het geheel niet mee.

De eerste wijziging betekende dat er voor de oogst van de suiker-, tabak-, koffie-, thee- en rubberplantages veel minder afzet was. Delen van de betrokken plantages werden gebruikt om er voedsel dan wel voor de Japanners bruikbare grondstoffen aan te planten, van de suikerfabrieken op Java (wij komen er op terug) werden de meeste stilgelegd, op Sumatra werd het aftappen van rubber in juni '43 gestaakt² en het tabaksareaal tot een vierde teruggebracht. Het gevolg van dit alles was dat aanzienlijke delen van de inheemse bevolking de inkomsten of neveninkomsten verloren die zij aan de teelt van de genoemde producten hadden kunnen ontlenen. Was het Japanse machtsgebied een goed functionerend geheel geweest, dan zou wellicht een deel van de export in stand zijn gebleven, maar in dat machtsgebied begon zich, zoals wij in hoofdstuk I uiteenzetten, al eind '42–begin '43 een tekort aan schepen af te tekenen.

¹ In de regel hadden Birma, Thailand en Frans-Indo-China rijstoverschotten. ² Er lagen toen op Java zo grote hoeveelheden rubber welke niet afgevoerd konden worden, dat een proef werd genomen, wegen een opperlaag te geven die uit een mengsel van rubber en hars bestond.